

A fordítók, tolmácsok képzése

„Szeptembertől országos kísérlet indul a szegedi egyetemen; fordító-tolmács-szak. A 24 helyre 171-en jelentkeztek.

— A vizsgakövetelmények a magyar-országi, illetve a magyar-angol szakokhoz azonosak — tájékoztató Deme László nyelvészprofesszor. — A képzési cél viszont más lesz; egymáshoz fejlesztani a magyar és az idegen nyelvet. A fordítás, a tolmácsolás gyakorlati és elméleti más, mint az egyszerű nyelvtanulást. (Népszabadság, 1978. július 9.)

Az új szak mögött ma már két év kemény munkája áll. Oktatók és hallgatók együttes erőfeszítésének köszönhetően szép eredmények bizonyították létjogosultságát. A szak múltjáról jelenről és jövőjéről kérdeztem dr. Pordány Lászlót, a fordító-tolmács szakon folyó oktatásunk egyik vezetőjét.

— Miért volt szükségessé a szak beindítása?

— A válasz tulajdonképpen nevelésügyi egyezmény. Három egymással logikusan összefüggő tényről kell beszélni. Magyarországon „fordító ország”. A nemzetközi tudományos, gazdasági, kulturális stb. kapcsolatainkhoz elengedhetetlenül szükséges az idegen nyelv biztos ismerete. Ebből következik, hogy kell a jó fordító. S mivel hazánkban nincsen elegendő fordító, képezni kell. Ezt tesszük mi most.

— A képzés célja?

— Általános fordítóra oktatjuk a hallgatókat. Konkrétan: a fordítói szakmának, ha szabad így mondanom, két végpontja van. A szakfordító és a szövegfordító, filmmel stb. foglalkozó műfordító. A kérdésre talán könnyebb lesz válaszolnom, ha elmondom, hogy mi nem célunk. Szakfordítások, nyelvi, technikai, természettudományos, ipari, mezőgazdasági cikkek fordításáról beszélünk. A fordításukhoz nemcsak időre, hanem szakmára is szükség van. Ilyen értelemben tehát nem lehet és nem is célunk szakfordítók képzése. Úgy fogalmaznánk, hogy általános fordítókat szeretnénk képezni, kik várhatólag az irodalomhoz inkább közel álló tevékeneteket fognak dolgozni.

— A képzés 3 fázisú. 1. éves. Mit jelent ez tulajdonképpen?

— Az első három évben csak fordítókat képezünk. A IV. évfolyam az úgynevezett második lépcső, s erre a lépcsőre csak a legjobbak tanulók léphetnek, kik ezalatt a plusz egy év alatt konferecia tolmácsolást tanulnak majd, s ha ők is úgy akarják, szintén tolmácsok lesznek.

— Hogyan készültek az oktatási és szakbeindításra, a tanári szakoktól eltérő követelményekre?

— Lelkesen és maximális erőfeszítéssel. Mivel az általános fordító- és tolmácsképzés Magyarországon először valósul meg, így a szakterületből semmiféle oktatási segédanyag nem áll rendelkezésre, az oktatóknak szinte mindent maguknak kellett összeállítaniuk. A tantervet dr. Zánthó Róbert irányításával, csoportmunkában állítottuk össze. A bölcsészkar két, minden szükséges kiegészítéssel, kiválóan felszerelt szaktantermet kaptunk, s mindkét szakon új kollektív állhatat munkába. A tanárok közül többen elvégezték, illetve elvégzik az ELTE fordító- és tolmácsképző tanfolyamát, hogy az első év intenzív nyelvtanulása után az „igazi”

fordítóképzésben is részt vehessenek.

— Véleménye szerint milyen pályázatokra várhatnak a végzős hallgatók?

— Azt hiszem ez még nem kellőképpen tisztázott. A jelenlegi elképzelések szerint kiadók, könyvtárak, a sajtótól, illetve a filmszakmától érkeznek majd pályázati felhívások.

— A hallgatók közül többen hiányolják órarendjükből a magyar, illetve külföldi irodalom előadásokat...

— Meg kell adni, hogy a tanterv eléggé fesztett, 31–34 kötelező óra van, emellett fakultatív órák, mint például a második idegen nyelv. A tanári szak pohammunkájával szemben a fordítás különösen időigényes tevékenység, óráról-órára kell készülni, s hatalmas anyagot befizetni. Mindez bizony erősen igénybe veszi hallgatóinkat, úgyhogy új tantárgy beszorítására nincs nagy lehetőség. Irodalom oktatás azért van, még ha nem is külön órák alatt. A Tanterv egy szaktantárgy, az országismeret keretében belül írja elő az irodalmi studiumokat. Janó István kollégám évi meghatározott óraszámában tart irodalmi előadásokat. Ezenkívül neves műfordítók, külföldi előadók, professzorok, „kulturális munkatársak” meghívásával is segítjük a hallgatók ilyen irányú tanulmányait. Két dologról viszont nem szabad elfeledkeznünk, a hallgatók túltelítettségéről, ami a mostani követelmények mellett bizony reális probléma, valamint arról, hogy a szak még fiatal, bevett semmi sincsenek. Változások lehetnek, hiszen a legjobb, legcélszerűbb módokat menetközben, mondhatni előben kísérletezzük ki.

— Igazolvas és nehéz feladat. Még egy utolsó kérdést, változik-e a felvételtétel eddigi rendje?

— Igen. Fordító-tolmács szakosok eddig két ízben felvételiztek magyar-angol, illetve magyar-országi szakosokkal együtt. A fordítók vizsgáin a nyelvtannal, a nyelvi alappal szemben hangsúlyozottabban vizsgáztattuk a jelölt nyitottságát, tájékozottságát, szellemi mozgékonyágát. A tapasztalatok azt mutatják, hogy célszerű lenne a tanár szakosok és fordítók felvételi vizsgáját külön tartani. A vizsga követelményei így maradéktalanul alkalmazkodhatnak a fordító- és tolmács szakhoz. Alkalmassági vizsga felállítását is tervbe vettük.

Bartos Tibor műfordítót nem kell bemutatni az irodalom kedvelőknek. Franklin Benjamin, Ken Kesey, Dos Passos fordításait tinédzsertől nyugdíjasig olvassák és szeretik szinte az országban. Fordításában nagy élvezettel fedezük fel, s tanuljuk meg szinte egy pillanat alatt a régi-új, izes magyar szavakat. Pályafutásáról, munkájáról, a fordítás fortélyairól, jövőkről beszélgetünk.

— Kérem, mondjon nekünk néhány szót pályakezdő éveiről.

— Az idegen Nyelvok Főiskoláján végeztem Budapesten, 1954-ben. Különböző tolmácsolási, műszaki, közgazdasági dolgokra okítottak ott, meglehetősen alapszakkal. Ez a főiskola később nem tudom miért, de megszűnt. Elég korán kezdtem el fordítani, no meg szerencsém is volt; Gyergyai Albert és Füst Milán, az akkori „nagy öreg”, felügyelték rám, s segítettek elhe-

lyezkedni a Szépirodalmi Könyvkiadónál. Egy idő után lektor lettem, s az is maradtam tíz évnél tovább. Egyre jobban elmélyedtem az idegen nyelvekben, míg egy napon rájöttem, hogy most már magyarul is ideje lenne tanulnom. Sokat utaztam az országban, beszélgettem emberekkel és sok kifejezést, szót írtam közben össze. Kitanultam az ács szakmát, magyar és angol kifejezéseivel együtt. Mindehhez persze rengeteg idő, no meg pénz is kellett. Így lettem szabadúszó.

— Ön szerint milyen legyen egy jó fordító?

— Kétfülvű és kétszemű. Nyitott szemmel és füllel mászkáljon, lásson és halljon mindent maga körül. Ez az első követelmény, de nem kevésbé fontos a második sem, az országismeret. Természetesen nagyon jól kell ismerni azt a vidéket, országot, amiről ír vagy fordít az ember. Harmadik, s még mindig nem kevésbé fontos követelmény: a fordító legyen szavakész, magyarságismerő és szerető ember. A legegyszerűbb dolgoktól kezdve a legbonyolultabbig mindenre meg kell találnia a legfontosabb, legkifejezőbb szavakat. A fordító szavakkal kell képeket az olvasóban, ábrázol, leír hangulatot teremt, tónusokat fest, miközben hűséges marad az eredeti szöveghez. En azt hiszem, hogy a második idegen nyelv nem is nagyon szükséges. Egy nyelvet ismerjen a fordító, de azt aztán alaposan. A szöveg szempontjából nem sokat számít, ha valaki mondjuk 16 nyelven beszél. Kemény Rezső 27 nyelvet ismert, de az olvasó ennek nem sok hasznát vehette egy adott fordításban.

Fontos jellemvonás a türelem. Ha valami nem jelenik meg, rendben van, abból nem is lehet semmi baj. Elvégre holnap is nap lesz, nem?

— Milyen perspektívát lát a Szegeden majdan végző fordítók előtt?

— Pordány tanár úr révén, no meg az előadásaim során megismertem, amennyire lehetett, a fordító- és tolmácsképzés belső életét is, s az a véleményem, hogy a képzés itt jó. Kreativitás, a tanári kezdeményező-készség, a hallgatók aktivitása együttesen egy rendkívül intenzív nyelvtanulást, tanulást eredményezett. Éppúgy mint egy jó felkészült tanár, vagy mérnök vagy akárki — éppúgy a jól képzett fordító is szép pályán futtatja ki magát.

Csak hogy a dolognak van egy másik oldala is. Hazánkban az elmúlt évtizedekben jókora lemaradása volt fordításokból. Ezt a lemaradást már behoztuk. Ezzel szemben úgy veszem észre, hogy a külföldi irodalomtermés csökken, egyre kevesebb értékes, igazán jó mű jelenik meg. Ezért-e vagy sem, nem tudni, de tény, hogy a magyar fordítás-felvétel is csökkent egy bizonyos mértékig. Ebből következő, hogy az országnak az eredetileg tervezettnél kevesebb műfordítóra lesz majd szüksége. Néhány hallgató céljai tehát nem találkoznak a valós igényekkel. Általános fordítóokra viszont egyre nagyobb szükség lesz, s így a képzés célkitűzései megfellelnek az országos érdekeknek. Nagyon remélem, hogy mindehhez adóttak a kellő anyagi, technikai és személyi feltételek is.

GÉCZY ISTVÁN

Emberi hitvallás

Trencsényi-Waldapfel Imre: Ember vagy. Műfordítások

Akik ismerték Trencsényi-Waldapfel Imrét, egyetemünk egykori professzorát és rektorát, azok bizonyára egyetértettek e sorok írójával abban, hogy a néhány éve elhunyt kiváló humanista tudós rábálintott volna műfordításai gyűjteményes kötetének címére: „Ember vagy.” A humanum volt a vezérfonala 1944-ben az emberelenség legsötétebb korszakában — megjelent görög irodalomtörténeti áttekintésének is: a műveltség és emberiség kibontakoztatását ábrázolta a görög szellem nagyszerű alkotásaiban, az irodalomban és a filozófiában.

Trencsényi-Waldapfel humanitáscsizménye nem a világtól elvonult széplelék múltba merengése volt. Már néhány évvel korábban felemelte tiltakozó szavát a kor barbársága ellen 1941-ben közreadott „Erasmus és magyar barátai” című kötete élén ki-nyomtatott Erasmus-fordításnak álcázott versében. A felszabadulás után az „Írástudók felelősségét” átértelmezve következetesen vállalta a világnézeti elköltelezettséget és közéleti szerepet. „Humanizmus és marxizmus” című, az 1948. évi könyvnapra megjelent könyvében — a római irodalomra is kiterjesztve — gazdaság kibontakoztatásáért az eszmecsirákat, amelyeket már görög irodalomtörténetében bemutatott. Ez a munka szerves része volt a szerző következetes tudománypolitikai tevékenységének, amely nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az antikvitas irodalmi értékeit ápoló hazai klasszikafilológia visszanyerte megilletését mesterszázott hitélet. Trencsényi-Waldapfel Imre számos más munkájában is élesen igazolta Lenin megállapítását, amely szerint „proletár kultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése által létrehozott kultúrát...”, s bebizonyította, hogy az emberiség által létrehozott kultúrának a klasszikus antikvitas alkotásai nemcsak szerkesztés alkotásai, hanem mai kulturális törekvéseink megvalósításához is nélkülözhetetlen értéket jelentenek. Bizvást ki-mondhatjuk, hogy Trencsényi-Waldapfel munkássága nélkül órkutatásunk ma távról sem tartana ott, ahol tart.

Ugyanaz a harcos, elkötelezett humanista szemlélet és meggyőződés vezette műfordítói tevékenységében is, mint tudományos kutató munkájában: téma választása ebben is átgondolt és következetes volt. — Egyaránt foglalkoztatta mint tudóst és mint műfordítót Aischülusz Prométheuszának alakja, azé a

titáné, aki dacolva a legfőbb isteni hatalommal, Zeusszal megszerelte az embereknek a tüzet, vállalva tettéért a bűnhődés „halhatatlan kínját”. Szophoklész hősei közül Antigoné állt hozzá a legközelebb, Antigoné, aki a zsarnoki hatalommal a maga gyengeségének tudatában is bátran szembeesülve vallotta, hogy az emberiség törvénye fölötte áll a hatalom ítéletének. S nem véletlenül volt az egyik legkedvesebb drámájára az a Menandrosz, aki azt hirdette, hogy „Ki természetből fogva jóra hajlamos, (anyám, bizony nemes, ha mindjárt néger is”, és ezt is; milyen kedves lény is az ember, ha igazán ember). Nem véletlen az sem, hogy éppen Hésziodosz „Munkák és napok” című tankölteményének fordítását adta ki az Akadémia kétnyelvű sorozatában tudós bevezetéssel, részletes jegyzetanyaggal és nem kevesebb mint öt — idegen nyelvű változatában nemzetközi elismerést aratott — tanulmány kíséretében (1955). Ez a költő azt tanította — több mint két és fél ezredévevel ezelőtt —, hogy „Nem szegény dolgozni, de szegény tétlenül élni”, és azt is, hogy „Az, ki a másikkal tesz rosszat, majd maga szenved...”

A kötet szemelvényeinek eredeti tudományos háttérét, az egyes költői és prózai művek értelmezését szolgáló, a szerzők életútját bemutató, műveiket értékelő könyvek és tanulmányok sokaságát, a tudós életművét csak a szakember tartja számon. Am a görög-római antikvitas klasszikus alkotásai iránt fogékony olvasók mindegyikében tisztelettel ébreszt, és mindenki számára élvezet és tanulságot nyújt a kötet tematikus gazdagsága, a közel félszáz görög és római epikus, drámai és lírikus költő a prózaíró műveinek avatott tolmácsolása. Hiszen olyan költők alkotásai ismerkedhetnek meg, mint Hésziodosz, Aischülusz, Szophoklész, Euripidész, Menandrosz, Arkhilokhosz, Minnemosz, Szolon, Szapphó, Alkaios, Anakreon, Theognisz, Pindarosz, Kallimakhosz, Theokritosz illetve Vergilius, Horatius, Tibullus, Propertius, Martialis, vagy olyan prózaírók remekeivel, mint Ciceró és Lukianosz. —

Elismerő említést érdemel, hogy a nyomai Kner Nyomdában készült kötet kiállítását méltó tartalmához. Kisse szokatlan, hogy semmiféle utószó, méltatás nem csatlakozik a műfordításokhoz, igaz, ezek önmagukért szólnak — a horatiusi „Non omnis moriar” kathartikus szellemében. (Európa 1979.)

MARÓTI EGON

Greguss Pál: Életem

„E könyvemben életemmel szeretném szemléltetni, miként lehet a magunk erejéből, görögös utakon eljutni a tudomány tiszta csúcsaira. Ha életünk magasabb célok szolgálatába állítjuk” — írja dr. Greguss Pál, a ma 90 éves professzor, a József Attila Tudományegyetem Kosuth-díjas nyugalmazott egyetemi tanára, a biológiai tudományok doktora „Életem” címmel, a Tankönyvkiadó gondozásában megjelent könyvének előszavában.

Könyvének megírásakor első sorban arra törekedett, hogy megpróbáltatásokkal teli és eredményekben gazdag életével munkásságával az ifjúság számára példát mutasson.

Dr. Greguss Pál könyvének alcíme — „Az asztalomüthelytől az egyetemi katedráig” — arra a küzdelmes életpályára utal, mely a tornyai vertfalú háztól az egyetemi tanári kinevezésig vezet. Greguss professzor könyvének első részében az Aradon töltött középiskolai éveiről ír, majd bemutatja az aradi tanítóképzőben, a budapesti polgári iskolai tanítóképzőben és a Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatott tanulmányait. A pályakezdés éveiről szólva a csáktornyai és a budai tanítóképző intézetben kifejtett oktatási-tudományos tevékenységét emeli ki, majd a Szegedre helyezett budapesti tanárképző főis-

kolán eltöltött 12 esztendő munkájáról számol be. A szegedi tudományegyetemre 1940-ben került dr. Greguss Pál, ahol sokrétű pedagógiai munkája mellett sem feledkezett meg a tudományos munkáról, s szívügyének tekintette a fűvészkert fejlesztését. Az egyetemen folytatott munkája a felszabadulás után vált teljessé, ahol 1957-ben a rektori teendőikkel bízták meg. Greguss professzor 1965-ben a Munka Erdemrend arany fokozatát vette át, s ebben az évben vonult nyugalomba.

„Életem” című könyvének következő fejezetében a szerző tudományos tevékenységét, annak főbb munkaterületeit, s jelentősebb munkáit mutatja be. Ugyancsak ebben a fejezetben számolt be külföldi tudományos kapcsolatairól, s a külföldi tudósokkal közös munkáiról. Dr. Greguss Pál eredményes pedagógiai munkásságáról könyvének egyik fejezetében maguk a tanítványok számolnak be.

„Kíváncsi és szeretném hinni, ha mai fiatalok egy része követi példámat, mert akkor ők is hosszú életűek lesznek, és részesülhetnek földi életünk hátról legnagyobb kincsé, a tudás, a szeretet és az egészség áldásaiban” — zárja könyvét Greguss professzor, s könyvét elolvasva remélhetőleg többen megfogadják tanácsát.

Elismerés szakszervezeti munkáért

A nemzetközi munkásmozgalom nagy ünnepe. Május elseje alkalmából szakszervezeti mozgalomban kiváló munkát végzett aktivistákat tüntettek ki. A Szakszervezeti Munkáért kitüntetés arany fokozatát kapta dr. Bács János, a JATE egyetemi tanára, dr. Fényi Mária, a SZOT egyetemi tanára. A Szakszervezeti Munkáért kitüntetés ezüst fokozatában részesült Pázmány István (SZOT) és dr. Veres János egyetemi tanár (JATE).

MSZBT — híradó

Megjelent a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola MSZBT Híradójának idei első száma. Csánádi Imre verse és dr. Rakonczás Pál docens írása hazánk felszabadítóira emlékezik. Dr. Baróti Tiborné adjunktus az Országos Nyelvi és Irodalomtanárközi Nemzetközi Szövetsége (MAPRJAL) múlt évi berlini kongresszusáról számol be. Galgóczy Zsófia ország-szakos hallgató pedig a Vlagyimirban töltött tanulmányi feléről ír. A kiadvány rövid áttekintést ad az uzsgorodi Állami Egyetemen folyó környezet- és természetvédelmi oktatásról, főiskolánk és szovjet pedagógusképző intézmények közötti oktatói cseréről.

„Csomagterv”?